

UDK 026.06:004.7]:024
005.922.52:004.9

Korisnički pristup oblikovanju digitalnih zbirki

User approach to designing digital collections

Irena Pejić

Knjižnica Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Sarajevu
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
irenapejic@ymail.com

Sažetak:

Uloga korisničke skupine bitno se mijenja i usložnjava paralelno s usložnjavanjem njihovih mogućnosti i zahtjeva. Kompleksnost pronalaženja relevantnih podataka i nezatrpanje pojedinaca nebitnim podacima postaju izazov današnjih bibliotekara. Lako, brzo i efektivno pretraživanje, uopće, korištenje buduće digitalne zbirke u mnogome je određeno samim korisnicima od početka planiranja digitalizacije, tačnije njihovim potrebama, mogućnostima i željama. Jer, oni su ti za koje se digitalni sadržaji stvaraju. Kroz ovaj rad pokušat će se ukazati na važnost korisnika ističući njihovu ulogu u aktivnom učešću pri oblikovanju digitalnih zbirki. Također, pokazati ko su zapravo korisnici digitalne ere i koliko mogu pomoći bibliotečkim djelatnicima kao suorganizatori projekata digitalizacije. U radu se želi naglasiti potreba analize korisničke skupine kao jedan od nužnih koraka planiranja digitalnih sadržaja te uključivanje korisnika u proces određivanja prioriteta na razini višoj od pukog posmatrača.

Glavne riječi: digitalna zbirka, značaj korisnika za oblikovanje digitalne zbirke, digitalizacija.

Abstract

The role of user group is significantly changed and complexified parallel to complexifying user requirements. Complexity of relevant data retrieval and avoiding stockpiling of unnecessary data are becoming challenge for contemporary librarians. Fast and effective searching and the use of future digitized collection are defined by users themselves. Users have to participate actively in designing digital collections, from the beginning of planning and throughout the process of digitization. This paper emphasizes the importance of user group analysis as one of required steps in planning digital contents. It is also stressed that users should be included in the process of defining priorities in designing digital collections.

Keywords: digital collection, user group, designing digital collection, digitization

Uvod

*„Promjene su dio svakodnevnice,
a ne vanredno stanje.“¹*

Citat na samom početku rada ocrta pomalo paradoksalnu situaciju našega društva koje se danas iznova svakodnevno iznenađuje i uzmiče pred novinama u načinima oblikovanja i prezentiranja sadržaja. Živimo u okruženju digitalnih sadržaja, uopće digitalnog komuniciranja i osviještenosti korisnika o svim pogodnostima koje imaju digitalni dokumenti u odnosu na analogne. Operiranje digitalnim sadržajima donijelo je mnoge promjene koje, međutim, pored prednosti imaju i nedostatke. Brzina umnožavanja i produkcije tekstova danas, kao i želja da se digitalizira sve što je ikada tiskano, prelaze granice jednostavne i lake organizacije i nastanak smislenih zbirki sadržaja. Internet i „googlovanje“ ušli su u sve sfere ljudskog djelovanja, ali nisu riješili pitanje brzog pronalaženja relevantnih informacija, što je jedan od bitnih zadataka bibliotekara. Nastojeći povećati prednosti, a što više umanjiti nedostatke digitalnog okruženja spoznajemo kako ipak ne postoji univerzalno rješenje. „Eksplozivni porast tehnoloških mogućnosti uz komercijalizaciju interneta i ostvarenje vizije o računarima na svakom radnom stolu..., odvojili su kompjutere od čisto tehničkih potreba i revolucionarno preobrazili principe po kojima funkcionira ekonomija, način na koji se vode ratovi, vrše naučna istraživanja, ali i svakodnevni okvir ljudske egzistencije. Društveno vreme XXI veka postaje mnogo sažetije nego u proteklom historijskom periodu, tako da procesi globalizacije i informatizacije društva iznova iznenađuju čovečanstvo.“² Njihova analiza, potpuno osnovano, dozvoljava pretpostavku da će se već u narednim godinama pored tradicionalnih zadataka stabilnog razvoja, koje je savremena nauka više ili manje proizvela, sigurno pojaviti niz principijelno novih problema o kojima su ranije mogli da pišu samo fanatisti.³

Istražujući načine koji bi omogućili lakoću pretraživanja i služenja digitalnim zbirkama dolazimo do uloge korisnika i njihovog značaja za nastanak cjelovite digitalne zbirke. Prekretnica koja nas je uvela u digitalnu sferu

¹ Citirano prema: Mandić, Slobodan. Kompjuterizacija i historiografija. Beograd: Istorijski arhiv Beograda, 2008., str. 99.

² Ibid.

³ Kolin, Konstantin Konstantinović. Problemi informatičke civilizacije: virtualizacija društva. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1 (2003), str. 410.

postavila je u fokus sadržaj, a uz njega onoga kome je taj sadržaj namijenjen, korisnika. Ističući tvrdnje da je „put od analognih izvora prema digitalnim surogatima put na koji se kreće zbog korisnika“; zatim, „da digitalizacija nije i ne smije biti sama sebi svrhom“, kao i tvrdnju da „uspješni digitalni projekti počinju definicijom skupa funkcija i skupa **korisnika**“, postaje sasvim jasno da se pri digitalizaciji analogne građe mora insistirati na stvaranju smislene zbirke koja će biti usklađena sa zahtjevima i potrebama korisnika. Takva – smisljena zbirka omogućava lako snalaženje i dobro iskorišteno vrijeme. Smisao novoga jeste poboljšati staro. Dakako, prenošenjem u digitalni oblik želimo riješiti nedostatke analognih dokumenata. Pri tome, ne smijemo dopustiti nastanak neorganiziranih i nepromišljenih zbirki koje bi „zakrčile“ puteve znanstvenih istraživanja. Potrebno je, uz svjesnost da digitalno okruženje ima kako dobre tako i loše strane, iskoristiti one dobre, bez straha i panike; potrebno je prihvatiti promjene kao dio progressa, ne kao vanrednu situaciju.

Digitalno okruženje: olakšica i novi izazov

Koliko god se još učimo kako najbolje iskoristiti prednosti digitalnog oblika i privikavamo se na posljedice njihove sve veće zastupljenosti, ne možemo tvrditi da je novi savez bibliotekarstva i tehnologije, otjelotvoren kroz digitalizaciju, sasvim nova i usamljena pojava. “Digitalizacija, tj. prevođenje kontinuiranih ili analognih podataka u njihovu numeričku reprezentaciju, prevodi sve te oblike u elektroničku formu tj. virtualnu sferu ili možemo reći da stvara i čini ono što se u literaturi naziva novi medij (new media).”⁴ Digitalizirajući stvaramo virtualne zbirke s funkcijama virtualnih svjetova koji se ostvaruju u virtualnim stvarnostima. Pojam „virtualna stvarnost“ u opću upotrebu uveo je još 1984. godine tvorac vizualnih programskih jezika, Jaron Lanier, koji smisao postojanja virtualnog objašnjava kao „međusobno sudjelovanje u mašti, boravak u grafičkim i auditivnim svjetovima koji su uzajamno ekspresivni. Današnje rasprave o virtualnosti koje podvlače prostor strujanja i totalitet globalnog prostora nisu temeljene isključivo na razvoju novih i boljih tehnologija i medija, već i na znanstvenim, literarnim, filozofskim i društveno-kulturnim studijama. Primer je cyberpunk, žanr nastao sredinom 80-tih koji opisuje distopijske svetove bliske budućnosti koje organizira i kontrolira kapitalistička korporacijska hijerarhija, a oblikuje ih nova tehnologija – mijenjanjem ljudskog tijela, stvaranjem novih medija i konstruiranjem nove geografije cyberprostora. Virtualna sfera mogla bi se opisati kao svijet mogućnosti koje se izvode iz digitalnog modela i uputa korisnika.“⁵

4 Uzelac, Aleksandra. Digitalna kulturna dobra u informacijskom društvu između javne domene i privatnog vlasništva. // *Medijska istraživanja: znanstveno stručni časopis za novinarstvo i medije*. 1 (2004), str. 2.

5 Usp. Horrocks, Christopher. Marshall McLuhan i virtualnost. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2001., str. 33-34.

Jasno je da digitalni dokument opstaje na način drugačiji od analognog u smislu njegove opipljivosti. Potpuna fizičnost digitalnom dokumentu ne može se pak negirati. Virtualnost je sačinjena od beskonačnog niza aktualizacija koje se na mreži ostvaruju kroz “različite virtualne igre“, kako kaže Aleksandra Uzelac. Digitalni dokument čine njegove pojedinačne realizacije u datim trenucima, zapravo, aktualizacije njegovih pojedinih prikaza. Vrijeme, mjesto i način pojedinih prikaza aktualiziraju se na osnovu parametara koje zadaje korisnik. Pri datoj aktualizaciji, digitalni dokument postaje prisutan na određeni način, postaje vidljiv dok ga čitamo. Da bi digitalni dokument postojao, tačnije, kako bi se realizirao, potreban mu je eksterni izlaz putem kojega će se prikazati. I dok pojedini prikazi nastaju na različite zadatosti korisnika koje su varijabilne, dokument ima i kontinuitet - konstantno postoji zahvaljujući vrijednostima koje su trajno „upisne“ u računalo. Digitalni dokument postoji kao „nevidljiv“ na mreži, da bi se korisničkim upitima aktualizirao, postao vidljiv na različitim mjestima koja određuju korisnici tragajući za relevantnim izvorima.

Koliko se zapravo relevantnih informacija na traženi upit može dobiti u nekoliko trenutaka, pitanje je koje se često aktualizira. Istina jeste da povezanost koju omogućava mreža nudi mnoge pogodnosti i olakšava sudjelovanje i kooperativnost znanstvenika na globalnom nivou. Ali, s druge strane, postavlja se pitanje koliko će olakšano biti pretraživanje i pronalaženje relevantnih informacija čak i dobro educiranog korisnika, informacijski i informatički osviještenog, ukoliko se sadržaji na istoj nastave umnožavati bez upliva stručne pomoći bibliotekara u organizaciji sadržaja. Ne radi se o osporavanju uloge interneta kao pomoćnog sredstva znanstvenih djelatnika, već o problemima koji se javljaju pri pronalaženju jasnih, konciznih informacija o dostupnosti dokumenata među prvim rezultatima slobodnog pretraživanja na određeni upit. “Uloga knjižnice u procesu komunikacije digitalne kulture i korisnika sastoji se u kvalitetnom odabiru, izradi digitalnih reprodukcija, organizaciji njihove obrade, pohrane, dugoročne zaštite i pristupa te poticanju korištenja radi razumijevanja i proizvodnje novog znanja.”⁶ Kako se kroz posljednjih dvadeset godina ne mogu uočiti pomaci u vezi s vještinama pretraživanja korisnika, te kako se pokazalo da se digitalna i informacijska pismenost ne razvijaju jednakim intenzitetom, pretraživanje u budućnosti moglo bi postati prava noćna mora svakog znanstvenika. Da bi se izbjegle slične negativnosti i more svake vrste, potrebno je na vrijeme odbaciti neproverene mitove o svim aspektima bibliotečkog djelovanja, korak po korak.

Novo okruženje nastalih koncepata i aktivno „komuniciranje“ s digitalnim tekstovima uvjetovalo je djelovanje

6 Klarin, Sofija. Pristup digitalnoj baštini. // *Edupoint: elektronički časopis za promoviranje informacijskih tehnologija u edukaciji*. 31 (2005), str. 12.

bibliotekara pod novom paradigmom i suživljavanje s mnogim promjenama koje se dotiču svih aspekata bibliotečkog poslovanja. Promijenjena paradigma nije rezultat samo tehnološkog unaprijeđenja u smislu automatizacije pojedinih segmenata rada, već promjene koje su se dogodile na globalnom planu standardiziranja, uvezivanja i uzajamne katalogizacije. Pa iako danas ideja i želja da sve bude digitalno dostupno postaje neizbježna, digitalizacija tiskane građe treba biti zaštićena određenom dozom opreznosti koja se ogleda u pravilnoj procjeni što digitalizirati u kojem trenutku. Zapravo, radi se o predstavljanju prioriteta za digitalizaciju razmatranjem i određivanjem različitih karakteristika same građe, ali i cjelokupnog postojanja (smještaja i korištenja) određene građe, s naglaskom na analizu upotrebe. Ko, na koji način i koliko često koristi određenu građu pitanja su koja predstavljaju smjernice prilikom prioritetiziranja jednog sadržaja među mnogim.

Usred eksplozije informacija otežan je put pristupanju zabilježenog znanja, ali i procjeni kvalitete istog. U takvim okolnostima „vještina otkrivanja, dobijanja i evaluiranja informacija treba da bude signifikantno zastupljena u modernoj definiciji pismenosti. U eri kada današnje „istine“ postaju sutrašnji staromodni koncepti, oni koji nisu sposobni da nađu potrebnu informaciju skoro su bespomoćni kao što su oni koji ne znaju čitati i pisati. Fakultetski obrazovani ljudi se ne mogu više oslanjati na prethodno stečeno znanje, udžbenike i svoje potencijale da obezbijede informacije potrebne za donošenje odluka na osnovu obaviještenosti; ni jedan pojedinac niti grupa ljudi nije u mogućnosti da asimilira sve dostupne informacije, niti da prati novogenerirane informacije. Sposobnost da se nezavisno i na odgovarajući način sakupi relevantne informacije – ne sposobnost da se programira kompjuter – bit će ključni element u jednom modernom konceptu pismenosti.“⁷ Uviđamo da su novi koncepti u bibliotečkoj znanosti donijeli mnoge olakšice, no također, i nova problematiziranja koja zaslužuju da im se priđe s posebnom pažnjom. Na neka od njih ukazano je u zajedničkom projektu Britanske biblioteke i JISCa (Join Information Systems Committe) kroz istraživanja mlađe populacije korisnika koja su pokazala nekoliko poražavajućih činjenica:

- „da informatička pismenost mladih nije porasla s povećanjem tehnološke dostupnosti, ustvari, da prividna lakoća u rukovanju računarima skriva neke zabrinjavajuće probleme, zatim,
- brzina mašina za pretraživanje koje koriste znači da se manje vremena provodi u vrednovanju informacija,
- da slabo poznaju svoje potrebe i stoga im je teško da sačine djelotvorne strategije pretraživanja,

- kao posljedica toga iskazuju snažnu sklonost prema izražavanju rečima prirodnog jezika, umesto da analiziraju koje bi ključne reči možda bolje odgovarale...“⁸

U Manifestu IFLE o internetu možemo pročitati sljedeće: „Knjižnice i informacijske službe su dinamične institucije koje povezuju ljude s globalnim izvorima informacija te idejama i stvaralaštvom za kojima tragaju... Internet kao globalna mreža omogućuje pojedincima i zajednicama u cijelom svijetu, kako u najmanjim i najudaljenijim selima tako i u najvećim gradovima, jednak⁹ pristup informacijama radi osobnog razvoja, obrazovanja, poticanja kulturnog obogaćivanja, obavljanja gospodarske djelatnosti i obaviještenog sudjelovanja u demokratskom društvu“... znači da „svatko može svijetu predstaviti svoje interese i pokazati znanje i kulturu.“¹⁰ Iz navoda Manifesta, koji u nekim zemljama uslijed kočnica gospodarske nerazvijenosti i siromaštva ostaje vječita iluzija, uporedo s entuzijastičnim porukama možemo iščitati upozorenje. Mogućnost „svakoga u svakom trenutku“ da postavi raznorodne informacije o bilo čemu što postoji može donijeti pometnju i prijetnju pogubljenosti u mnoštvu informacija ukoliko se sadržajima ne pristupa s prethodno razrađenom strukturom organizacije.

Okruženje okarakterizirano interaktivnošću i uvažavajućom participacijom korisnika moguće je samo kroz poštivanje tri osnovne značajke, inače tri osnovna elementa participirajućih medija uopće. Kao prvo, takvo okruženje podrazumijeva svi-prema-svima (many-to-many) orijentaciju „što znači da se svaka osoba može, kad to želi, uključiti na mrežu te slati i primati sadržaje koje želi od bilo koje druge osobe (korisnika). Druga značajka jeste psihološko-socijalna, koja ukazuje na to da vrijednost i snaga sadržaja proizlaze iz aktivnog sudjelovanja mnoštva korisnika (user generated content). Treću značajku čine ekonomsko-politički faktori koji se izravno odnose na širenje internetskih društvenih mreža (internet social networks) koje, zahvaljujući vlastitoj povezanosti, brže i jeftinije komuniciraju i koordiniraju svoje aktivnosti.“¹¹

Način oblikovanja digitalne zbirke, tj. odabira prioriteta pri razmatranju analogne građe određen je ciljem koji se želi ostvariti. Kako bi cilj trebao predstavljati rješenje određenog problema koji se ponavlja pri upotrebi određenih dokumenata, kao prvi korak oblikovanja određene zbirke nameće se analiza same građe, tačnije, načina na koji se koristi. Iako je u literaturi najzastupljenija pred-

⁸ Usp. Informaciono ponašanje istraživača budućnosti / Britanska biblioteka i Komisija za združene informacione sisteme // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1 (2009), str. 12.

⁹ Jednakost i pravo pristupanja informacijama danas, nažalost, nisu izjednačeni i ravnomjerno zastupljeni na globalnom nivou. Svjedoci smo da uprkos činjenici da je u nekim zemljama pristup internetu ljudsko pravo, dok se s druge strane zemaljske kugle, borba za koru kruha i goli život nameću pred potrebu za informacijama svih vrsta...

¹⁰ Dostupno na <http://archive.ifa.org/III/misc/im-e.htm>

¹¹ Mućalo, Marina; Šop, Silvio. Nova publika novih medija. // Informatologija 1 (2008), str. 52.

⁷ Breivik, Patricia Senn; Gee, Gordon E. Information literacy: revolution in the library. New York: American Council on Education: Macmillan, 1989., str. 23-24.

nost koju ima digitalni dokument u odnosu na analogni, „mogućnost prijenosa velikog skupa informacija velikom skupu korisnika na velike udaljenosti razmjernom lakoćom“¹² ne treba zanemariti ostale osobine digitalnog oblika koje ga karakteriziraju, kao što su veća operabilnost te mogućnost istovremenog pristupanja istom dokumentu, kao što ne treba zaboraviti da pitanje zaštite i dugoročnosti digitalnih dokumenata još uvijek nije zaključeno.

Uz pomenutu sve prisutniju želju da se sve što postoji u tiskanom obliku digitalizira, opravdan je strah od nemogućnosti budućeg snalaženja u beskrajnom sadržaju. Kako bi se postupak usluživanja krajnjeg korisnika, što je danas kompleksniji zadatak nego ikada ranije, olakšao, digitalne dokumente potrebno je organizirati u zbirke s prethodno ispitanim i analiziranim trenutnim, ali i planiranim korisnicima. Digitalna zbirka se može i mora definirati jedino kao „skup logički i fizički organiziranih digitalnih objekata sa sistematičnim pristupom objektima, čiji je model (hijerarhijski, relacijski itd.) odabran na temelju tri osnovna kriterija:

1. kako su analogni objekti prirodno organizirani
2. koja je svrha njihovih digitalnih surogata
3. kakva su očekivanja i iskustva onih koji se koriste digitalnim resursima.“¹³

Kroz analizu trećeg navedenog kriterija pruža se mogućnost uvođenja korisnika kao osobe u analizu i pripremu oblikovanja jedne digitalne zbirke čime se stvaraju uvjeti za nastanak sadržajne zbirke kroz koju će se oni sami moći lako kretati i koju će rado samostalno pretraživati.

Korisnik u novoj ulozi

Korisnici, kao ključni prirodni resurs bibliotečkog poslovanja koji predstavljaju preduvjet postojanja, kontinuiranog djelovanja i opstanka svake biblioteke, svojim potrebama, željama i zahtjevima usmjeravaju načine i metode oblikovanja i organiziranja biblioteka. Definiranje pojma korisnik i pojmova koji se odnose na pitanja vezana za njega formulirala je Nacionalna komisija za knjižnice i informacijske službe SAD još 1975. Prema njoj, kojom se služi IFLA, a koju Dora Sečić prenosi u knjizi *Informacijska služba u knjižnici* „korisnici su pojedinci od kojih svaki ima jedinstvene informacijske, obrazovne, psihološke i društvene potrebe.“¹⁴ Djelovanje jedne biblioteke kroz analizu njenog uspjeha u zadovoljavanju svih navedenih potreba korisnika ne ograničava se isključivo na potrebe, naprotiv, uključuje šarolikost njihovih ideja u obliku želja i sugeriranja. „Uvažiti potrebe korisnika znači postupati u skladu s njegovim primjedbama

i sugestijama nakon što je prethodno već bilo učinjeno sve da on dođe u biblioteku i da se njegovim zahtjevima udovolji.“¹⁵ S usložnjavanjem i razvijanjem znanstvenog okruženja, spoznaja korisničkih potreba postala je teža, jer su njihova očekivanja i sposobnosti koje traže od bibliotekara znatno porasla u odnosu na prethodnu etapu zastupljenosti analognih dokumenata. Operiranje digitalnim sadržajima, zahtijeva simbiozno kretanje korisnika s bibliotekarima. Simbioza je postala nužna, ne samo u pretraživanju, već i pri organiziranju digitalnih sadržaja s ciljem dolaska do relevantnih dokumenata. Da je nešto uistinu relevantno za dati korisnički upit, ne može utvrditi bibliotekar samostalno. Oslanjajući se na tvrdnju da je „relevantna ona informacija koja odgovara na aktualni upit, a sve ostale, koje odgovaraju potrebama korisnika, samo su valjane, ali ne i relevantne informacije“¹⁶ uviđamo da će samo onaj ko je postavio upit ispravno označiti stupanj relevantnosti ili valjanosti. „Simbiozu obostranog podučavanja“ kako suradnju opisuje Danko Plevnik, možemo imenovati i kao obostrano iskorištavanje, u najpozitivnijem smislu te riječi, koje predstavlja najpotpunije ulaganje, kako bibliotekara, tako i korisnika. Obostrani kvalitet mora biti uložen u sadržajnu zbirku jer se svakim danom potvrđuje kako „interakcija može samo da oplemeni rad jedne biblioteke.“¹⁷

„U povijesnom tijeku događanja i razvoja bibliotečke znanosti do sustavnijeg razmišljanja o korisnicima i njihovim potrebama dolazi pedesetih godina prošlog stoljeća kada se bibliotečka interesovanja počinju fokusirati na procese bibliotečkog diskursa. Pažnja se tada usmjerila na komunikacijski proces koji se odigrava na relaciji knjiga-katalog-korisnik s ciljem istraživanja korisnika i zadovoljavanja njihovih potreba. Sljedeća dekada donijela je smještanje i proučavanje korisnika u širokom kontekstu u kojem žive uključujući socijalni, ekonomski, psihološki, kulturološki i dr., što je rezultat svijesti da o korisnicima treba promišljati kao o subjektima koji su elementi različitih sustava. To razdoblje bibliotečke prakse umjesto pojma čitatelj počinje koristiti pojam korisnik u smislu krajnjeg korisnika koji traži određenu informaciju. Sedamdesete godine nastavljaju praksu šezdesetih i dublje zalaze u potrebe korisnika kao zasebne zahtjeve pojedinaca. Za razliku od sedamdesetih koje su kada je riječ o istraživanju korisnika i bibliotekarstva protekle prilično mirno, osamdesete donose značajne novosti. Automatizacija i fokusiranost na preciznost, relevantnost i dostupnost uključuju u proučavanje korisničkih potreba iznimno aktivno i druge znanosti, naročito kognitivnu psihologiju. Danas je cilj razumjeti spoznajne procese koji omogućavaju korisnicima da shvate određeno djelo i

12 Šojat-Bikić, Tatjana. Baštinski pristup digitalizaciji povijesnih novina. // *Medijska istraživanja: znanstveno stručni časopis za novinarstvo i medije*. 2 (2006), str. 22.

13 Šojat-Bikić, Tatjana, isto.

14 Sečić, Dora. *Informacijska služba u knjižnici*. Lokve: Benja, 2006., str. 25.

15 Župan, Vesna. *Marketing u bibliotekama*. Beograd: Svet knjige, 2001., str. 32.

16 Sečić, Nav. dj., str. 52.

17 Župan, Nav. dj., str. 30.

način na koji je ono ugrađeno u strukturu njegovog znanja te definirati stupanj korisničkog zadovoljstva uslugama koje dobiva.“¹⁸

Bibliotekarstvo podrazumijeva usluživanje korisnika u smislu prethodno pomenutog zadovoljavanja njihovih potreba. Informiranje kao neizostavni dio bibliotečkog poslovanja razlikuje se po načinu, opsegu i samom pristupu korisnicima u ovisnosti od njihovog profila. S obzirom da se kroz primjere dobre prakse naglašava kako korisnik digitalnog okruženja treba biti i sam kreator budućih zbirki kao važan participant oblikovanja i organizacije budućih sadržaja; analiza i profilizacija onih za koje se stvaraju određeni digitalni sadržaji (ili analogni prebacuju u digitalni) postaje iznimno važna. Sadržaji koji se razmatraju pri digitaliziranju moraju biti razmotreni sa stajališta osiguravanja boljih uvjeta sadašnjim, ali i budućim znanstvenicima, korisnicima. Iako je analiza sadašnjih korisnika i sama opsežna, analiza onih koji dolaze još je slojevitija. Da bi bibliotekar bio meritoran činilac procjene korisničkih potreba i postojeće građe, on mora biti analitičar upotrebe i posljedica načina upotrebljavanja građe.

Digitalni urođenici – mit ili stvarnost?

Iako svaki slučaj digitalizacije analognih dokumenata uključuje analizu određene skupine korisnika za koje se tim činom žele osigurati bolji uvjeti korištenja određenih materijala, te se često upozorava kako se ne može uopćeno govoriti o „prosječnom čitatelju“, ipak, moguće je primijetiti različitosti današnjih korisnika u odnosu na jučerašnje - pomalo preplašene pred novinama uplitanja tehnologije, po nekima često i suvušnog. „Riječ je o naraštajima koji su, zapravo, očekivana posljedica uključivanja suvremenih tehnologija u svakodnevni život, gdje se sve tehnološke prednosti redovito koriste u svrhu jednostavnije komunikacije, učenja ili igranja. Naravno, kao očekivana posljedica javlja se i drugačiji način zaključivanja, informacije se upijaju brže, radi se više zadataka odjedanput (multitasking).“¹⁹ Danas pored digitalno rođenih dokumenata govorimo o digitalno rođenim korisnicima ili digitalnim urođenicima, Net generaciji, Google generaciji, Milenijalcima kako su pomalo nespretnim i zbunjujućim pojmovima označeni kroz različitu literaturu. Međutim, naspram fenomena Google, bibliotekari se moraju postaviti s određenom mjerom zdrave kritičnosti i distance. „Neispitana je činjenica da je nova generacija na neki način kvalitativno drugačija od prethodnih“ napominju istraživači projekta Britanske biblioteke i JISCa.²⁰ Često se u pokušaju da se spoznaju današnji korisnici previše insistira na oprečnosti u od-

nosu na „jučerašnje“ korisnike. Možda bi ipak korisnije bilo ne graditi binarnu opoziciju „starih“ i „novih“, već naći njihove zajedničke tačke u razmišljanjima i pretraživanjima.²¹ Jer, cilj im je sigurno ostao isti – doći što lakše do relevantnog podatka. O današnjim korisnicima, bez generaliziranja i oblikovanja opozicija bilo koje vrste, možemo reći da su „znatiželjni i da tehnologiju doživljavaju vrlo prijateljski... Oni sudjeluju, biraju, redigiraju, komuniciraju, razmjenjuju, kritiziraju, savjetuju; mobilni su i nemilosrdni, aktivni i izbirljivi...“²²

Uplitanje korisnika u kreiranje digitalnih zbirki moguće je na više načina. Jedan od najlakše sprovodivih u praksi, pored anketiranja i direktnog razgovora, jeste kreiranje komentara i sličnih zabilješki koji omogućavaju interakciju na relaciji korisnik – informacija, ali i korisnik – bibliotekar. Ankete dopuštaju nenametljive prijedloge korisnika o najrazličitijim temama, dok se kroz razgovor korisnicima dopušta ulazak u novu atmosferu bibliotečkog okruženja u kojoj se imaju priliku pokazati i dokazati putem osobnih preporuka, žalbi i pohvala. Na taj način kroz aktivno sudjelovanje stvaraju se stalni prijatelji-korisnici jedne biblioteke. Ne namećući niti jedan od navedenih načina na koje je moguće uvesti korisnika u proces uže suradnje, bibliotekari sprovode evaluaciju korisnika odupirući se zabludi da - ukoliko nešto (bilo šta) napravite, neko će već i doći da to vidi.

„Uvažavanje osnovnih načela korisničkog pristupa, utemeljenih na iskustvu brojnih istraživačkih i razvojnih timova olakšat će modeliranje digitalne zbirke. Korisnički pristup oblikovanju digitalne zbirke ujedno je selektivan pristup sadržaju koji će digitalizacijom ući u zbirku. U globalnom informacijskom društvu sadržaj je ključno pitanje. Tehnološki napredak omogućuje sve bolju obradu informacija i sve bolju komunikacijsku infrastrukturu. Potrebno je veću pozornost u istraživanju posvetiti digitalnom sadržaju kako bi se mogao učinkovito proizvoditi, imati privlačnu funkcionalnost, pouzdano razmjenjivati, upotrebljavati i ponovno iskoristivati na različite digitalne načine.“²³ Oblikovanje digitalnih sadržaja i upravljanje njima danas je postao kompleksan zadatak koji će, kako se napomenuo i Jay Jordan, predsjednik svjetskog bibliografskog servisa OCLC, na Konferenciji Cobissa, održanoj u Mariboru (15. i 16. Novembra, 2011.), uzrkovati nered u pretraživanju ukoliko se ukupnim informacijama dostupnim na mreži ne pristupi selektivno. „Prvo oduzeti, a zatim dodavati“²⁴, Jordanove su riječi kojima je želio ukazati na potrebu za fleksibilnošću bibliotečke

18 Usp. Dizdar, Senada. Promjene bibliotečke paradigme : od identifikacijske do bibliografske funkcije kataloga = Change in library paradigm : from identification to bibliographic function of catalogue. // Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine 12 (2007), str. 22.

19 Mučalo, Šop. Nav. dj., str. 52.

20 Informaciono ponašanje istraživača budućnosti, str. 16.

21 O mitovima vezanim za nove generacije korisnika zanimljivu studiju naručili su Britanska biblioteka i pomenuti JISC, o čemu se može čitati u radu *Informaciono ponašanje istraživača budućnosti* i na stranici Narodne biblioteke Srbije, dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=19800>

22 Mučalo, Šop. Nav. dj., str. 55.

23 Šojat-Bikić, Nav. dj., str. 24.

24 Jordan, Jay. Globalna uloga OCLCa. Konferencija Cobiss. Kongresni centar Habakuk. Maribor, 15. i 16. 11. 2011. [Izlaganje]

platforme i kompleksnom pristupu organizacije digitalnih sadržaja.

Korisnički pristup modeliranju digitalne zbirke postavlja neizbježno pitanje: Zašto se provodi digitalizacija? Moćući su sljedeći odgovori:

- omogućiti pristup baštinskim resursima
- sačuvati originale
- pružiti dodanu vrijednost
- integrirati specijalizirane zbirke
- doći do novih korisnika baštinskih resursa
- podupirati cjeloživotno učenje, itd.

Popis odgovora nije iscrpan, ali sugerira redosljed prioriteta. Što je digitalna zbirka više usmjerena prema potrebama korisnika, to će ona biti atraktivnija.²⁵

Dok nekoliko navedenih pitanja zapravo jesu vezana za određenje cilja i svrhe procesa digitaliziranja, daljnji put zahtijeva dublje analize i kategoriziranje najčešće nekoliko različitih korisničkih skupina, njihovu diobu i strukturiranje. Da bi smo mogli odrediti: Koliko će dugo biti planirana zbirka aktualna i upotrebljiva? Kakve će rezultate postići? Kako će se mjeriti njezina uspješnost? - moramo odgovoriti na pitanje: Ko su korisnici? Moramo upoznati krajnje korisnike i spoznati njihove želje, očekivanja, zahtjeve i potrebe.

„Bez obzira na to što se pri spominjanju digitalnih knjižnica često misli i podrazumijeva globalna informacijska infrastruktura, jasno je da se najveći dio razvoja digitalnih knjižnica događa na mjesnoj razini i tu su rezultati istraživanja korisnika neprocjenjivi.“²⁶

Proučavanje korisnika primjereno je radu svih vrsta knjižnica. Budući da na našim prostorima još nije prihvaćeno proučavanje korisnika koje bi započinjalo u dječijoj dobi i trajalo cijeli život, težište je proučavanja korisnika znanstvenika u visokoškolskim i sveučilišnim knjižnicama. Dobro pripremljen oblik proučavanja korisnika zahtijeva određene programe, mjesto i vrijeme proučavanja te razvrstavanje korisnika u određene skupine. S tim ciljem aktivirano je grupiranje korisnika na skupine na osnovu određenih kriterija. Neki primjeri dobre prakse kao prvi kriterij ističu starosnu dob, čemu slijedi određenje stupnja obrazovanja korisnika, dok drugi smatraju da je najbolje započeti s definiranjem njihovog područja interesovanja. Kako se ne može jednoznačno i za sve primjere utvrditi koji kriterij će biti prvi, sugerira se usklađivanje poretka s definiranim ciljem koji se prvenstveno želi postići digitalizacijom određenog materijala.

Možemo se bez daljnjeg složiti s Katicom Tadić kada kaže da rad s korisnicima, obavijesna djelatnost, kao i uku-

25 Šojat-Bikić, Nav. dj., str. 23.

26 Vrana, Radovan. Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okruženju. // *Edupoint: elektronički časopis za promoviranje informacijskih tehnologija u edukaciji*. 29 (2004), str. 132.

pan rad u knjižnici, ima jednu namjenu - posredovanje između knjižnične građe i njezinih korisnika. Pa iako su korisnici biblioteka svi građani, stvarni korisnički krug pojedinih biblioteka je mnogo uži. Tipologija korisnika može biti zasnovana na različitim kriterijima, no korisnici se uglavnom razlikuju s obzirom na njihovu potrebu:

- da razumiju dostupno javno znanje i ovladaju njime,
- da prevladaju životne teškoće,
- da tragaju za smislom pojavne stvarnosti, odnosno, svijeta i života.

Na osnovi rečenoga razlikuju se: obavijesno čitanje - kojemu je svrha pronaći, uočiti i razumjeti obavijest; čitanje za razonodu - koje teži zadovoljstvu i opuštenosti; spoznajno čitanje (kognitivno) - tijekom kojeg se čitatelj pita i vrednuje tekst; te literarno čitanje - u kojemu se traži red i smisao u svijetu, a pročitani tekst izaziva umjetnički dojam.

Sve se vrste čitanja obično prožimaju, a njima se bavi teorija čitanja i čitatelja. Teorijski pristupi čitanju zanimljivi su bibliotečkom svijetu u kojem se počinju sve više proučavati, primjenjujući metode raznih drugih znanosti. U proučavanju korisnika - čitatelja, najviše se bibliotekari priklanjaju psihologiji te se u bibliotekarstvu određuju četiri tipa odraslih čitatelja:

- funkcionalno-pragmatičan,
- osjećajno-fantastičan,
- razumsko-intelektualan i
- literaran tip.²⁷

Tipovi korisnika ne određuju stupanj dostupnosti digitalne građe, naprotiv, ona zahvaljujući lakoći prijenosa postaje pristupačna najširem krugu i najraznovrsnijim korisnicima. Potpunije i uspješnije istraživanje potreba raznovrsnosti korisničkih skupina oslanja se na njihovo prethodno segmentiranje u homogene skupine na osnovu sličnosti u ponašanju i potražnji. Uspješnost istraživanja potreba uvjetovana je i mogućnošću utvrđivanja popratnih faktora koji utječu na potrebe, a u koje se ubrajaju: stepen obrazovanja, starost, profesija, socijalno-ekonomsko okruženje, komunikacija, od kojih svaki na svoj specifični način oblikuju potražnju.

Stepen obrazovanja mnogi smatraju inicijalnim faktorom segmentiranja kojem slijede faktor uzrasta i profesionalne opredijeljenosti. Ista građa rijetko će biti primarne važnosti za učenika i znanstvenika istovremeno, dok profesija skupine uže određuje prioritete. Socijalno-ekonomski status svakako u značajnoj mjeri određuje potražnju. Ukoliko se digitalizacijom stvara zbirka koja će zbog visoke kvalitete kojom je rađena zahtijevati novčane nadoknade prilikom pretraživanja, moramo se zapitati da li je ciljana skupina korisnika koja je pokazala interes

27 Usp. Tadić, Katica: Rad u knjižnici. Opatija: Naklada Benja, 1994., str. 118-119.

za nastanak takve zbirke u mogućnosti izdvajati određenu sumu. Vidimo kako se grupiranje korisnika na početku zasniva na vidljivim, opipljivim karakteristikama. Međutim, kako se kompleksnost istraživanja potreba ne zaustavlja na ovoj tački, a kako bibliotekarstvo umnogome koristi dostignuća na poljima srodnih znanosti, sociologije, psihologije, a sve više i marketinga, u istraživanje se uključuju tri moguće vizure načina sagledavanja pomenutih faktora: povijesni, sociološki i psihološki, koje su izvedene iz metoda marketinških istraživanja. Prva povijesna vizura ukazat će na praktične rezultate prošlih zahtjeva i analizu prošlih sličnih istraživanja. Ovim putem se izbjegava ponavljanje projekata i stvaranje neinteresantnih zbirki, također, se stiče uvid u trajanje korisničkog interesovanja / neinteresovanja za određene teme, određenu građu. Sociološka metoda prikazuje trenutne korisnike kroz široki spektar pitanja o aktualnim temama i interesovanjima uklopljenim u kulturno-sociološki okvir, a ostvaren putem eksperimentalnih projekata sa skupinama. Korisničke želje, koje ne smiju biti zanemarene, moguće je najsustavnije složiti u smislenu cjelinu putem izravnog komuniciranja i anketiranja, čime dobijamo uvid u njihove potrebe i iz treće, psihološke vizure. Ova vizura podrazumijeva razmatranje motivacije korisnika za određenom građom. Razjašnjenje preferiranja jednog, a ne drugog dokumenta koji se tematski podudaraju osvijetlit će skrivene razloge za prioritizaciju određenih dokumenata.

Korisnici se u kategorije mogu svrstati na osnovu različitih kriterija, prema:

1. Predmetu interesovanja (npr. Arheologija stare Grčke, povijest Jevreja određenog područja...),
2. Starosnoj dobi i stupnju obrazovanja (studenti, znanstveni radnici...),
3. Zanimanju, struci (bibliotekar/ka, kustos, student...),
4. Načinu i cilju korištenja digitalnih izvora (istraživanje, podučavanje, neformalno pretraživanje...).

Neki od njih su primjenjiviji u određenim slučajevima, dok neki u određenom kontekstu ne igraju važnu ulogu.

Ova početna pitanja mogu se kasnije preoblikovati u ovisnosti o glavnom cilju koji se postavi pred proces odabira građe, kao i o kontekstu. U takvim slučajevima se sužava fokus digitalizacije prije nego li se u isto vrijeme pokušavaju zadovoljiti raznovrsni ciljevi.

Dolaskom u biblioteku svaki korisnik, bez obzira na parametre koji se procjenjuju u analizi njegovog profila donosi vlastita iskustva, želje i očekivanja. Zasebno, svaki od njih posjeduje osobni sustav evaluacije i standarde za vrjednovanje kvaliteta usluga u najširem smislu. Nivo očekivanja korisnika nastaje kao proizvod interakcije njih samih s bibliotekarima sukladno s nizom drugih faktora iz korisnikovog okruženja kao što su, naprimjer,

usmena komunikacija („word of mouth“), institucionalna propaganda, tradicija ili kultura. Čimbenici koji utječu na pojašnjenje konteksta korisnikovih potreba proširuju se na definiranje načina na koji trenutno pristupaju određenim dokumentima; i s tim u vezi, na pitanje o tome koji od načina digitalizacije najviše odgovara određenim korisnicima? Sam proces digitalizacije moguće je obaviti skeniranjem ili slikanjem, od kojih svaki nadalje razlikuje niz mogućnosti optimalnih prenošenja u digitalni oblik. Kao rezultat različitih tehnika digitaliziranja nastaju i digitalni dokumenti različitih karakteristika koji mogu manje ili više zadovoljiti korisničke potrebe. Tehnike i način prenošenja moraju biti usklađeni s ciljem procesa i osnovnim problemom korisnika u korišćenju analognog oblika. Bilo bi kontraproduktivno na isti način digitalizirati monografiju sa mnogo fotografija, knjigu bez slika i stari, rijetki dokument. Za građu s mnogo fotografija potrebno je odrediti pogodnu veličinu digitalnog dokumenta koji se može brzo pregledati, dok je za tekstualnu građu težište na provođenju OCR-a koji će omogućiti pretraživanje. Dakle, odrediti potrebe korisnika uz analizu trenutnog uključuje paralelno analizu predviđenog načina korištenja dokumenta i zahtijeva nadograđivanje mana analognog prednostima digitalnog oblika određenog dokumenta. Potrebno je, stoga, dati jasan odgovor na pitanje da li će problem s kojim se korisnik susreće pri rukovanju s opipljivom građom biti riješen, i na koji način, nastankom njegovog digi-surogata.

Budući da je kompleksnost pristupa korisnicima socijalno uslovljena te da „upotrebe informacija nastaju kroz najrazličitije oblike socijalizacije,“²⁸ ne začuđuje nas slojevitost u procjenjivanju korisničkih profila koja se, kako ističe NINCH Guide to Good Practice, proširuje na sljedeća pitanja:

Veličina korisničke skupine?

Njihova geografska raspoređenost?

Da li postoji potreba za decentraliziranim pristupom određenim izvorima, npr. iz različitih ustanova ili od kuće?

Da li će korisnici za korištenje digitalizirane građe morati posjedovati specijalne alate?

Da li postoji nekoliko različitih skupina korisnika koji zahtijevaju različite olakšice i načine pristupa građi?

Odgovori na navedena pitanja će omogućiti uvid u konačnost projekta i pokazati da li će digitalizirani oblik građe moći zadovoljiti trenutne, ali i buduće potrebe korisnika. U nekim slučajevima analiza budućih potreba postaje vitalna karika nastanka digitalne zbirke. Naprimjer, ukoliko se radi o digitalizaciji koja je primarno vođena stvaranjem boljeg pristupa informacijama, što ranije uključivanje korisnika u cjelokupni proces pokazalo

²⁸ Plevnik, Danko. Informacija je komunikacija. // Pitanja: časopis za teorijska i društvena pitanja, posebno izdanje (1986), str. 41.

se kao najbolje rješenje. Na taj način u procjenu građe uvedene su nove perspektive i načini mogućih pristupa te je postignuta različitost u razmatranju jedinstvenog kriterija, što je rezultiralo boljom procjenom istog za ulazak među prioritete za proces digitalizacije.

„Svaki projekt digitalizacije je jedinstven, s vlastitim potrebama i ciljevima. Njegov uspjeh ovisi o strateškom planiranju te mudrom izboru sadržaja i alata kojima će se ti sadržaji ostvariti u prostoru digitalnih surogata. Njegova snaga izvire iz veličine prostora i raspona servisa koji digitalni on-line i off-line mediji mogu ponuditi. No, snaga krije i slabosti, jer prostor i raspon servisa digitalnih medija mogu znatno otežati snalaženje korisnika i umanjiti zadovoljstvo konzumacije digitalnog proizvoda. Digitalna informacija može se lako zagubiti u „digitalnom šumu“ (digital noise). Da bi digitalni dokument opravdao ulaganja u njegovu digitalizaciju i koristio se aktivno kao relevantan, mora se uzeti u obzir osnovna svrha informacije – odgovoriti zadatku, interesu i upitu pojedinog korisnika u određenom trenutku.“²⁹

Za kraj

„Informatička bomba je upravo eksplodirala u našoj sredini, zasula nas šrapnelom slika i drastično izmijenila način na koji svako od nas opaža i postupa u svom ličnom svetu. Do pojave sredstava javnog informisanja, dete iz prvog talasa raslo je u selu koje se sporo menjalo pa je svoj model stvarnosti gradilo od slika primanih iz šačice izvora... Drugi talas je umnožio broj kanala putem kojih je pojedinac sticao svoju sliku o stvarnosti... Treći talas je informacije proširio do naslućenih razmera...“³⁰

Digitalna multimedijaska tehnologija omogućila je novi pristup digitalnim sadržajima koji mogu biti sačinjeni od teksta, zvuka, slika, video zapisa, animacija i sl. S tim promjenama izmijenjen je i znatno proširen status publike, koja se na taj način ne ograničava više samo na čitatelje. Digitalno osviještene korisnike posmatramo danas kao individue sa specifičnim karakteristikama koji pristupaju pojedinim aktualizacijama sadržaja uz pomoć raznih alata.

Iako su prednosti digitalnog višestruke, a elektronski oblik kao da je postao neka vrsta garancije za sve aktualno, svježe i ponekada relevantno, bibliotekari moraju izbjeći borbu „papirnatih“ i „digitalnih“ oslanjajući se na koristi jednih i drugih, upućujući korisnike na oblik primjereniji u određenoj situaciji za određenu građu u skladu s postavljenim zahtjevom. Također, oni moraju insistirati na postojanju povratne sprege u surađivanju s korisnicima. Gradeći dvosmjerni komunikacijski proces ide se sporijim i složenijim putem, ali se uvažava kori-

snik kao osoba te se ostvaruje iscrpna i demokratska komunikacija.

Zaokret od fizičkog ka digitalnom obliku koji je stupio u sve oblasti ljudskog djelovanja, predstavlja jasno izražen trend suvremenog informacijsko-informatičkoga društva. Ne umanjujući značaj sveobuhvatne digitalizacije sa stanovišta zaštite originala i široke dostupnosti građe neophodno je isticati potrebu stvaranja organiziranih zbirki sustavno sređenih sadržaja. S tim ciljem postaje nužno uvesti korisnike u organizaciju sadržajne zbirke na nivou suradnika kroz različite pristupe: analizom njihovih profila, kroz razgovor, uvažavajući njihove želje, savjete i prijedloge. Nužno je pokrenuti mehanizme za vrednovanje korisnika koji će omogućiti ne samo praćenje korisničkih navika, želja i potreba, već i pravovremeno reagiranje na iste. Postaje važno znati biti filozof i prijatelj na putu komuniciranja s korisnicima na koji bibliotekari kreću kao suvremeni Taciti pokušavajući držati se maksime *Sine ira et studio* (bez sržbe i pristrasnosti) te objektivno služeći, ali i prijateljujući s korisnikom; ne zaboravljajući iskonsku čovjekovu potrebu za komuniciranjem, s drugim čovjekom i s knjigom.

Literatura:

Bakaršić, Kemal. Uvod u digitalne biblioteke. // Bibliotekarstvo: godišnjak društva bibliotekara Bosne i Hercegovine 42 (1997), 11-19. Dostupno na: http://www.openbook.ba/bibliotekarstvo/42/42_bakarsic_uvod.htm (15.6.2011.)

Breivik, Patricia Senn; Gee, Gordon E. Information literacy: revolution in the library. New York: American Council on Education: Macmillan, 1989. EBSCO. Web. (2.11.2011.)

Dizdar, Senada. Promjene bibliotečke paradigme : od identifikacijske do bibliografske funkcije kataloga = Change in library paradigm : from identification to bibliographic function of catalogue. // Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine 12 (2007), 20-29.

Informaciono ponašanje istraživača budućnosti / Britanska biblioteka i Komisija za združene informacione sisteme // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1 (2009), 2-27. Dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=19800> (17.6.2011.)

Grbavac, Vitomir; Grbavac, Jacinta; Tepeš, Božidar. Strategijske odrednice novog svjetskog poretka u domeni suvremenih sustava globalnih komunikacija. // Informatologija 3 (2006), 177-184. Dostupno na: <http://hrcaak.srce.hr/9193> (19.11.2011.)

Horrocks, Christopher. Marshall McLuhan i virtualnost. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2001.

²⁹ Šojat-Bikić, Nav. dj., str. 20.

³⁰ Kolin, Konstantin Konstantinović. Problemi informatičke civilizacije: virtualizacija društva. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1 (2003), str. 99.

Jordan, Jay. Globalna uloga OCLCa. Konferencija Co-biss. Kongresni centar Habakuk. Maribor, 15. i 16. 11. 2011. [Izlaganje]

Klarin, Sofija. Pristup digitalnoj baštini. // Edupoint: elektronički časopis za promoviranje informacijskih tehnologija u edukaciji. 31 (2005). Dostupno na:

<http://www.carnet.hr/casopis/31/clanci/2> (2.10.2011.)

Kolin, Konstantin Konstantinović. Problemi informatičke civilizacije: virtuelizacija društva. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije, 1 (2003), 409-423. Dostupno na: <http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=905> (19.11.2011.)

Mandić, Slobodan. Kompjuterizacija i istoriografija. Beograd: Istorijski arhiv Beograda, 2008.

Mučalo, Marina; Šop, Silvio. Nova publika novih medija. // Informatologija 1 (2008), 51-55. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=34365 (22.11.2011)

Plevnik, Danko. Informacija je komunikacija. // Pitanja: časopis za teorijska i društvena pitanja, posebno izdanje (1986)

Sečić, Dora. Informacijska služba u knjižnici, 2. dop. i prer. izd. Lokve: Benja, 2006.

Šojat-Bikić, Tatjana. Baštinski pristup digitalizaciji povijesnih novina. // Medijska istraživanja: znanstveno stručni časopis za novinarstvo i medije. 2 (2006), 19-40. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=36199 (19.11.2011.)

Tadić, Katica: Rad u knjižnici. Opatija: Naklada Benja, 1994.

Uzelac, Aleksandra. Digitalna kulturna dobra u informacijskom društvu između javne domene i privatnog vlasništva. // Medijska istraživanja: znanstveno stručni časopis za novinarstvo i medije. 1 (2004), 37-53. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/search/?q=digitalna+kulturna+dobra+u+inf>* (25.7.2011.)

Vrana, Radovan. Digitalne knjižnice: oblikuju li korisnici knjižnice ili knjižnice oblikuju korisnike? // Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2000, 123-132.

Vrana, Radovan. Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okruženju. // Edupoint: elektronički časopis za promoviranje informacijskih tehnologija u edukaciji. 29 (2004), 13-19. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html> (18.11.2011.)

Župan, Vesna. Marketing u bibliotekama. Beograd: Svet knjige, 2001.

URL izvori:

IFLA Guidelines for Digitization Projects for Collections and Holdings in the Public Domain, Particularly Those Held by Libraries and Archives:

URL: <http://archive.ifla.org/VII/s19/pubs/digit-guide.pdf>

The IFLA Internet Manifesto

URL: <http://archive.ifla.org/III/misc/im-e.htm>

The NINCH Guide to Good Practice in the Digital Representation and Management of Cultural Heritage Materials:

URL: <http://nyu.edu/its/humanities/ninchguide>

**

Irena Pejić diplomirala je 2007. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo. Od septembra 2009. zaposlena je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu kao voditeljica knjižnice. Trenutno radi na izradi magistrarskoga rada o temi: Odabir građe za digitalizaciju periodike Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Sarajevu. Uz to, povezanost i dodirne tačke psihologije i bibliotekarstva, jedno je od njenih interesnih područja u budućim istraživanjima.

*

Irena Pejić graduated from University of Sarajevo at The Faculty of Philosophy at the Department of Comparative Literature and Librarianship. Since September 2009. she works at the Catholic Theological Faculty in Sarajevo as the head of the library. She is currently working on a master's thesis on the topic: Selecting materials for digitization of periodicals of the Catholic Theological Faculty. In addition, she hopes to broaden her future studies on links and contact points between psychology and library science.